

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

**Estetická hodnota krajiny a možnosti jejího
stanovení**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. Zuzana Skřivanová
Bakalant: Jan Tůma

2010

Česká zemědělská univerzita v Praze

Katedra: biotechnických úprav krajiny

Fakulta životního prostředí

Školní rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

pro: Jana Tůmu

obor: Územní technická a správní služba

Název tématu: **ESTETICKÁ HODNOTA KRAJINY A MOŽNOSTI JEJÍHO STANOVENÍ**

Název tématu v anglickém jazyce: **LANDSCAPE AESTHETIC VALUE AND POSSIBILITIES
OF ITS ASSESSMENT**

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce bude mít charakter rešerše. Autor zpracuje podrobnou literární rešerši věnující vnímání a posuzování estetických hodnot krajiny naší společnosti, a to v současném i historickém kontextu. Dále popíše autor metody, které se při hodnocení estetiky krajiny dnes používají nejen u nás, ale i v zahraničí, přičemž popíše jejich pozitiva resp. negativa. V závěru práce se autor zaměří na současný stav ohledně hodnocení estetických hodnot krajiny v České republice.

Práce bude doplněna vhodnou fotodokumentací.

Rozsah grafických prací:
Ve formě vhodné fotodokumentace.

Rozsah průvodní zprávy:
Minimálně 30 normostran.

Seznam odborné literatury:

Löw, J., Míchal, I., 2003: Krajinný ráz. Lesnická práce, Kostelec nad Černými Lesy.

Sklenička, P., 2002: Základy krajinného plánování. Nakladatelství N. Skleničková, Říčany.

Stibral, K., 2005: Proč je příroda krásná? : estetické vnímání přírody v novověku. Dokořán, Praha.

Valenta, J., 2008: Scénologie krajiny. Kant, Praha.

Vorel I., Bukáček R., Matějka P., Culek M., Sklenička P., 2004: Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz. Nakladatelství Naděžda Skleničková, Praha

Daniel, Terry C., 2001: Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. Landscape and Urban Planning 54 (2001), str. 267 – 281.

A. Lothian, 1999: Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder? Landscape and Urban Planning 44 (1999), str. 177 – 198.

Další cizojazyčné články z vědeckých časopisů (Landscape and Urban Planning, Landscape Ecology, Land Use policy...)

Vedoucí bakalářské práce:
Ing. Zuzana Skřivanová

Konzultant bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce:
16. 9. 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:
Duben 2010

L.S.

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne ..... 11.2. 2010 .....

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně pod vedením Ing. Zuzany Skřivanové, a že jsem uvedl všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpal.

V Praze 28.4. 2010

Poděkování

Můj dík patří především mé vedoucí bakalářské práce Ing. Zuzaně Skřivanové za věcné připomínky a čas, který mi věnovala při konzultacích.

V Praze 28.4. 2010

Abstrakt

Bakalářská práce je zaměřena na estetickou hodnotu krajiny a na možnosti jejího stanovení. Úvodní kapitola se věnuje krajině jako takové, osvětluje její funkci a vývoj a přibližuje různé výklady definice krajiny. Následující kapitola se zabývá samotnou estetikou a navazuje na vývoj vnímání estetiky krajiny. Součástí této kapitoly je i estetická hodnota krajiny, která je jedním z hlavních prvků práce, popis subjektivního a objektivního přístupu, kterým se dá na krajinu nahlížet a v neposlední řadě také krajinný ráz. Následují dvě kapitoly. V první je přiblíženo hodnocení estetických kvalit krajiny u nás a v zahraničí, všeobecný popis expertního a veřejného hodnocení a jejich pozitiv a negativ, druhá se zabývá konkrétními příklady estetických hodnot.

Práce se snaží poukázat na to, jaké pocity, překvapení či emoce v nás může krajina vyvolat a jakým způsobem je na ni nahlíženo. V každé části naší vlasti, v každém regionu, je jistá místní kultura, určitá historie místa a smysl jejího využití, která pak ovlivňuje obraz její krajiny. Nahlížet na takovou krajinu můžeme ze dvou pohledů – objektivního a subjektivního. Expertní a veřejné hodnocení nám přiblíží, jak takovou krajinu můžeme hodnotit z hlediska estetické kvality a poukáže na to, jakým krajinným rysům dávají lidé v krajině přednost.

klíčová slova:

estetika krajiny, vnímání krajiny, expertní a veřejné hodnocení, duch místa

Abstract

Bachelor's work is aimed at aesthetic appreciate of landscape and possibilities of its assesment. Opening chapture is about scenery as itself, explains its function and development and nears different comments of landscape. Upcoming chapter is about single aesthetic and ties together with evolution of aesthetic landscape feeling. Aesthetic appreciate of landscape is a part of this chapture, which is one of the main points of work, description of subjective and objective accessing, which we can begard with and landscape charakter not least as well. Two chapters is connect. In the first one is approached ranking of aesthetic qualities and their positives and negatives. The second one is about concrete examples of aesthetic worths.

The work is try to point how feelings, surprises and emotions can landscape evoke in us and in which way is seen. In every part of our country, in every region is certain local culture, definite history of place and sence of her usage, which affects look her scenery. Graduate with that landscape we can do from two sights – objective and subjective. Think-tank and public classification will get near us how we can that landscape judge on light of aesthetic quality and will point to that which features of landscape people prefer.

key words:

landscape aesthetic, landscape feeling, expert and perception-based approach, genius loci

Obsah

Úvod	9
Cíl bakalářské práce	10
1. Krajina	11
1.1 Vymezení pojmu krajina	11
1.1.1 Přírodní a kulturní krajina	14
1.2 Funkce krajiny	15
1.2.1 Genius Loci – duch místa	16
1.3 Vývoj krajiny	18
2. Estetika	20
2.1 Vývoj vnímání estetiky krajiny	21
2.2 Estetická hodnota krajiny	22
2.2.1 Emocionální a obsahová stránka estetické hodnoty	23
2.3 Subjektivní a objektivní přístup	24
2.4 Krajinný ráz	25
2.4.1 Estetická hodnota krajinného rázu	26
2.4.2 Krajinná scéna	28
2.4.3 Faktory pohody	30
3. Hodnocení estetických kvalit krajiny	31
3.1 Expertní a veřejné hodnocení	32
3.2 Objektivnost proti subjektivnosti	34
4. Konkrétní příklady estetických hodnot	35
Diskuze	39
Závěr	41
Použité zdroje	42
Seznam obrázků	46

Úvod

Lidský život si lze v dnešní době jen velmi těžko představit bez moderní techniky a vymožeností dnešní doby. Stále někam pospícháme, nejsme schopni se na chvíli zastavit a odpočinout si. Naštěstí jsou ještě tací, kteří si vzpomenou na to, jaké krásy skrývá naše příroda, naše země.

Určitě každý z nás někdy rád navštívil přírodu. Někteří i dnes putují do malebných koutů naší země za odpočinkem, aby nabrali nové síly a podívali se na krásy naší krajiny, jiní naopak vyrážejí za sportem či turistikou. Krajina nás dokáže upoutat, má své kouzlo. A právě kvůli takzvanému kouzlu, kterému říkáme duch místa, se do přírody rádi vracíme. Ale proč, co nás tak láká? Kocháme se zelenými lesy, našim uším lahodí šumění větru v korunách stromů, šplouchání potůčků či řek a navštěvujeme různé typy kulturních památek. O kráse naší přírody víme, ale jistě máme každý z nás něco konkrétního, za čím vyrážíme. Položím si tedy otázku, v čem tkví taková estetická hodnota krajiny? Lze ji určit?

Téma estetické hodnoty krajiny je v zahraničí probíráno již delší čas, i my už jsme se o naši přírodu začali zajímat. Tak jako každý z nás, i většina autorů, zajímajících se o estetickou hodnotu krajiny má svůj vlastní názor, čím konkrétním nás příroda láká a co je kladně esteticky hodnoceno. Proběhlo mnoho veřejných průzkumů u nás, i v zahraničí, ve kterých lidé hodnotí různé druhy scénérií za pomoci fotografií či leteckých snímků. Z nich jsou pak sestavovány různé statistiky a tabulky, které se nám snaží přiblížit co konkrétního je v krajině kladně esteticky hodnoceno. Ve své práci se zaměřím na krajinu jako takovou, na její estetické vnímání, ať již v minulosti, tak v současnosti, a za pomoci několika autorů se budu snažit přiblížit metody hodnocení estetických kvalit krajiny u nás, ale i v zahraničí. Poukážu na pozitiva a negativa hodnocení kvalit krajiny a pokusím se stanovit hlavní znaky, rysy či prvky krajinné scény, které lidé upřednostňují.

Cíle bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je:

- seznámení s pojmy krajina a estetika krajiny,
- posouzení estetických hodnot krajiny v současném i historickém kontextu,
- popsání způsobů vnímání estetických hodnot krajiny,
- shrnutí metod hodnocení estetických kvalit krajiny – u nás, ale i v zahraničí,
- zhodnocení pozitiv a negativ hodnocení kvalit krajiny,
- popsání současného stavu hodnocení estetických kvalit krajiny v ČR.

Literární rešerše

1. Krajina

Asi většina z nás má svoji vlastní představu o tom, co to krajina vlastně je. Já sám bych například krajinu popsal, jako určitou část území – zemského povrchu, určitý prostor, který má své vymezené hranice či okraje a jsou pro něj dané specifické vlastnosti. Každá krajina nebo konkrétní místo, má své příznačné kouzlo. Bude jistě záležet na každém z nás, na našem fyzickém i duševním rozpoložení, jak krajinu budeme vnímat, ale pokaždé nalezneme jisté místo v krajině, které bude vzbuzovat u většiny lidí stejné, příjemné pocity, které sice nedokážeme svými slovy pojmenovat, ale zároveň víme, o co v nich jde a co tak magického v nás vyvolávají (CÍLEK a kol., 2004). Jinými slovy, jinak bude vnímat krajinu turista, jinak ochránce přírody nebo dokonce lesník.

1.1 Vymezení pojmu krajina

Přístup ke krajině a možnosti jejího pojetí, mohou být různé. Existuje široké množství rozcházejících se definic, které vyjadřují podstatu krajiny. Zpozoroval jsem, že současná terminologie týkající se vztahu ke krajině, se částečně rozchází a pojmy jsou neustálené.

SKALOŠ (2010) připomíná zakotvení pojmu krajina v legislativě. *„Ačkoliv není pojem krajiny výslovně uveden v základních právních normách ČR, je krajina implicitně součástí některých ustanovení v samotném ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústavě České republiky. Přímo nebo nepřímo souvisí krajina též s ustanoveními obsaženými v Listině základních práv a svobod. Paralely krajiny s termínem životní prostředí lze rovněž nalézt v zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí“.*

§ 3, písm. K, zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, definuje krajinu slovy: *„Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů s civilizačními prvky“.*

Vědecká definice krajiny by mohla znít, že „*krajina je dlouhodobě stabilizovaný soubor přírodních a antropogenních charakteristik vázaných na určitý reliéf a mající nějaký společný historický základ*“ (CÍLEK a kol., 2004).

Každý autor či pozorovatel se na krajinu dívá z jiného úhlu pohledu a definice krajiny dělí trochu odlišným způsobem. WEBSTER (1963) ve svých slovnících nabízí několik definic krajiny, které zahrnují:

- obraz představující pohled na vnitrozemskou scenérii, jako je prémie, lesnatá krajina, hory atd.;
- geomorfologické utváření určité oblasti,
- část pevniny nebo výseč přírodní scenérie, obsažené v zorném poli pozorovatele.

SKLENIČKA (2003) hovoří o definicích krajiny v trochu jiném pojetí:

• právní,	• historické,
• geomorfologické,	• umělecké,
• geografické,	• demografické,
• ekologické,	• emocionální,
• architektonické,	• ekonomické.

FORMAN a GODRON (1993) hovoří o "umělcově krajině". Spojují ji jednak s uměním, kde se hlavním bodem stalo zobrazování krajiny, tak s vnímáním krajiny v oblasti sociálních a přírodních věd (krajina vystupuje jako místo pro život a zdroj potravy a je poukazováno na její součásti – živou a neživou část).

SKALOŠ (2010) rozděluje definici krajiny přímo do určitých skupin. Za zmínku stojí uvedení nejpoužívanějších definic, které spadají do jeho rozdělení.

- Krajina jako přírodní systém a prostor.
- Krajina jako životní prostor člověka.
- Krajina jako prostor hospodářský.
- Krajina jako polyfunkční systém a prostor.

Krajina jako přírodní systém a prostor

Heterogenní část zemského povrchu, skládající se ze souboru vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, který se v dané části povrchu v podobných formách opakuje (FORMAN a GODRON, 2003).

Část přirozeně ohraničeného zemského povrchu, který je výslednicí působení abiotických činitelů. Tito činitelé současně podmiňují vývoj a život organismů, které potom zpětně ovlivňují neživé prostředí a přispívají k tvárnosti krajiny (MADAR a PFFEFFER, 1973).

Krajina je ekosystém vyšší (chorické) úrovně (MÍČHAL, 1994).

Krajina jako životní prostor člověka

Území, jež se po určitou dobu svérázně vyvíjelo geopoliticky, hospodářsky a kulturně v závislosti na přírodních podmínkách, vyplývajících v podstatě ze zeměpisné polohy. Definice byla sestavena v duchu historického pojetí krajiny (SKLENIČKA, 2003).

Ve výtvarném umění je krajina vykreslena na základě percepce, v literatuře je krajina vnímána na základě psychického zobrazení (SKLENIČKA, 2003).

Všudypřítomné prostředí, vyznačující se větším či menším podílem přírodních prvků, které mohou, resp. musí být zapojeny do struktury sídla nebo osídlení (VOREL, 2004).

Krajina jako prostor hospodářský

„Krajina je v tomto pojetí územím, které prošlo či prochází určitým hospodářským vývojem a je vhodné pro určité hospodářské využití.“ Definice reflektuje ekonomické pojetí krajiny (SKLENIČKA, 2003).

Krajina jako polyfunkční systém a prostor

Krajina je systémem přírodních, resp. přírodních a člověkem podmíněných elementů, jejichž vztahy mohou být harmonické či nevyvážené. Předmětem studia v tomto pojetí bývá struktura, funkce a dynamika krajiny (MÍCHAL, 1994).

Krajina zahrnuje přírodní i civilizační prvky, zahrnuje tedy struktury a systémy přírodní i urbánní. Krajina se vyvíjí v důsledku procesů přírodních i civilizačních (VOREL, 2004).

1.1.1 Přírodní a kulturní krajina

Každá krajina má také své kategorie. Podle toho, jak ji člověk ovlivňuje, dělíme krajinu na přírodní a kulturní. *„Dlouhým vývojem se na povrchu naší planety vyvinuly původní přírodní krajiny, tj. krajiny utvářející se jen působením přírodních krajnotvorných procesů. V dalším vývoji se působením přírodních a kulturních (v nejširším slova smyslu) procesů včetně jejich interakce začínají utvářet krajiny kulturní, a to jak přírodním velmi blízké, tak i krajiny lidskými aktivitami a procesy velmi zdevastované“* (HERBER a DOBROVOLNÝ, 2010).

Přírodní krajina

S původní, člověkem neovlivněnou krajinou, se dnes setkáme už jen velmi zřídka. SKLENIČKA (2003) dokonce tvrdí, že *„v naší krajině již neexistuje ekosystém, který by nebyl člověkem ovlivněn (minimálně prostřednictvím pozměněné kvality ovzduší)“*. Přírodní krajina vznikla působením pouze krajnotvorných procesů. Vlivem rozvoje zemědělství, přírodní krajiny zanikaly a dnes už je prakticky nemožné je najít. Jejich pozůstatky jsou především v malých oblastech na Antarktidě, velehorách, pouštích a tropických deštných pralesích, případně v tajze a tundře (DUŠKOVÁ, 2010).

Kulturní krajina

Již od tzv. neolitické revoluce člověk neustále přetváří krajinu. Důvod je více než jasný – rozšiřování zemědělských ploch a těžba surovin. A to potvrzuje i SKLENIČKA (2003), který tvrdí, že *„nejvýznamnější faktory, které způsobily*

přeměnu přírodní krajiny na kulturní, jsou zemědělství a lesnictví“. Je pravdou, že od té doby, co první zemědělci osídlili nejteplejší a nejúrodnější oblasti, došlo v přírodě k velkým změnám. HAVRLANT (1985) tvrdí, že *„byla postupem času přírodní složka změněna a ovlivněna činností člověka natolik, že původní rostlinná společenstva dnes nahradily kulturní plodiny – vznikla krajina kulturní“.*

1.2 Funkce krajiny

Člověk se vždy snažil využít vše, co mu krajina „nabídla“. Vyplývá z toho, že krajina má své určité funkce, které člověk využívá. HAVRLANT (1985) zcela vystihuje podstatu mé myšlenky slovy : *„Společnost má na krajinu určité nároky, lze v tomto smyslu hovořit o funkci krajiny, a to výrobní, obytné a rekreační“.* Funkce krajiny lze ale také dělit na :

- funkce přírodní,
- funkce společensko-ekonomické,
- funkce kulturní.

Funkce přírodní je hlavní funkcí krajiny. Spadají do ní veškeré procesy, které se podílejí na existenci rostlin, živočichů a člověka. Naopak funkce společensko-ekonomická by měla plnit funkci vedlejší. Člověk ale velmi často zaměňuje pořadí těchto dvou funkcí. To samozřejmě může mít vliv na zhoršování životního prostředí. Funkce kulturní se zabývá ochranou přírody, historických památek a také psychologickou („duchem místa“ atd.) a estetickou funkcí (JAREŠ, 2010).

JAREŠ (2010) dále dělí společensko-ekonomickou funkci na :

- funkci rekreační,
- funkci hospodářskou,
(oblasti lesního a vodního hospodářství, zemědělství, průmyslu a dopravy)
- funkci sídelní (venkovský, příměstský, městský typ krajiny).

DEMEK (1999) vymezuje společenské funkce krajiny na :

- funkce přírodního zdroje,
- produkční funkce,
- obytná funkce,
- rekreační funkce,
- ochranná funkce.

Funkce krajiny můžeme ještě také rozdělit na : produkční a mimoprodukční. Produkční funkce je spojena s průmyslovou výrobou, výrobou energie, s lesním průmyslem, těžbou nerostných surovin a s výrobou potravin. Mimoprodukční funkce se zaměřuje například na ekologickou stabilitu a rovnováhu jednotlivých ekosystémů, druhovou rozmanitost, potenciál krajiny, estetičnost krajiny, bydlení a rekreaci lidí (JAREŠ, 2010).

Jak jsem se již zmínil na začátku této podkapitoly, kulturní funkce má několik složek, které jsou zaměřeny na určité body. Jimi jsou: ochrana přírody a historických cenností (např. UNESCO), estetická a psychologická funkce (JAREŠ, 2010). Estetickou funkcí krajiny, lépe řečeno její estetickou hodnotou, se budu podrobněji zabývat v kapitole 3.2.2 – Estetická hodnota krajiny. Součástí psychologické funkce, je „duch místa“ – Genius Loci, folklor atd.

1.2.1 Genius loci – „duch místa“

Pojem Genius Loci pochází ze starověkého Říma. Dříve byl pojem spojován s ochranným duchem, který vládl určitému území – dával lidem i místům život, doprovázel je od narození do smrti a určoval jejich charakter či povahu. Dnes je pojem vykládán převážně v souvislosti s atmosférou určitého místa. Subjektivní pojem, který vyjadřuje osobní vztah člověka k určitému místu (NORBERT-SCHULZ, 1994).

Krajina, ve které žijeme, má svoji určitou strukturu a historický, kulturní a duchovní obsah. V přírodě existují místa, kde člověk pociťuje jisté kouzlo, naplnění sebe samotného. Místo, kde v nás příroda vyvolá určitý pocit, který nedokážeme popsat. *„Pro naše předky byla krajina nejenom předmětem zvláštní úcty, ale také neustálého zápasu. Součástí vnitřní, či dokonce duchovní kolonizace krajiny bylo vytváření míst, jakýchsi ohnisek či základů dalších výbojů. Patří mezi ně kláštery, kapličky, boží muka, významné křížovky a „plácky“ před mosty a mostky“*. Místa v přírodě, kam se lidé dnes čím dál více vracejí (CÍLEK a kol., 2004).

DAY (2004) ukazuje na to, že spojení přírody, ročního období, počasí a času, dokáže vytvořit jedinečné scenérie, čímž vznikají místa, která podporují náladu, pocity a přispívají k lepšímu fyzickému, psychickému a tělesnému stavu člověka. (viz. obrázek č.1)

Jak uvádí SKLENIČKA (2003), místa ovlivněná člověkem, se k přírodě vztahují v zásadě trojím způsobem:

- člověk chce přírodu zpestřit, tj. vizualizovat své „pochopení“ přírody,
- člověk chce doplnit danou situaci tím, že přidá to, co chybí,
- člověk chce symbolizovat své pochopení přírody (i sebe samého).

NORBERT-SCHULZ (1994) říká, že Genius loci označuje, čím místo je, nebo čím chce být. Spisovatelé, skladatelé a výtvarní umělci už po dlouhou dobu nacházejí inspiraci v geniu loci. SKLENIČKA (2003) říká, že duch místa je někdy postižitelný jen díky poutu člověka ke konkrétní krajině (například krajina dětství), jindy je zřejmý natolik, že je předmětem turistů.

„Ať už má genius loci jakoukoliv podobu, rozhodující pro jeho chápání je subjektivní vjem, vznikající kombinací rozumových a citových, vědomých i nevědomých podnětů. Genius loci může být vázán na jednotlivce a jeho zkušenost, na generace a jejich paměť (tradice) a konečně i na kolektivní podvědomí přesahující generace (kult, legenda, mýtus)“ (SKLENIČKA 2003 ex MIMRA 1998).

Obrázek č. 1 - Malebná lesní cesta

Zdroj: Túma Jan (25.11. 2010)

1.3 Vývoj krajiny

Lidstvo se odjakživa podílelo na vývoji svého okolí. Určitým způsobem zasahovalo do přírodních dějů. Svojí hospodářskou činností, ať již to bylo zemědělstvím nebo těžbou dřeva, přispívalo k utváření ekosystému. Oblast střední Evropy byla zpočátku hojně pokryta lesy, avšak člověk svojí „pílí“ vytvořil tzv. kulturní zemědělskou krajinu. Objevovaly se pole, pastviny, člověk zakládal sídliště a tak zcela změnil tvář krajiny. Krajina se pro něj stala hlavně zdrojem obživy a jeho domovem.

Rozsah historického vývoje naší země se samozřejmě nedá shrnout do pár řádků, za zmínku ale stojí přiblížení několika změn v přístupu obyvatel v českých zemích ke zdejší krajině, jakými změna procházela a jakou tvář nám může ukázat dnes (SEDLÁK, 2006).

Rozhodujícím obdobím, které se podílelo na vývoji přírodních charakteristik současné krajiny, byly čtvrtohory (kvartér). Čtvrtohory daly základní podobu dnešnímu reliéfu a zaznamenali nástup současných rostlinných a živočišných společenstev. Pro čtvrtohory bylo typické střídání bezlesé krajiny v glaciálech a zalesněné krajiny v interglaciálech (SKLENIČKA, 2003).

S nástupem neolitu se začíná jako zcela nový krajino tvorný faktor uplatňovat i činnost člověka. S přechodem od kočovného, loveckého života k zemědělství, se změnil i charakter osídlení. Díky zemědělství se člověk usadil na jedno místo, začal vytvářet první stálá sídla v úrodných krajích. Stálé osídlení s sebou přineslo i první zásadní proměny krajiny, její odlesňování a obdělávání takto vzniklé půdy. Člověk měl také potřebu pojmenovávat svá sídla, ale i krajinné útvary – kopce, vodní toky apod. S rozvojem duchovní potřeby obyvatel, vznikají v krajině první posvátná a kultovní místa. Doba bronzová přinesla další významný zlom ve vztahu člověka ke krajině. Tím, že se začala rozvíjet metalurgie, začal člověk účelně využívat a těžit nerostné suroviny. (SEDLÁK, 2006).

Doba železná je spojena s náhradou železa za bronz, např. pluh tak člověku umožnil střídání orné půdy a přílohy. Plevely se zaorávaly, pařezy stromů a keřů bylo nutné vykloučít. Nastalo zásadní rozlišení mezi zemědělským pozemkem – polem a ostatní krajinou. V raném středověku se stává přílohové hospodářství základem obživy. Člověk se natrvalo usazuje, zemědělské pozemky jsou pevně

vymezeny (LÖW a MÍCHAL, 2003). Vesměs nedotčená krajina zasahuje až k hradbám opevněných měst a urychluje se vývoj sídelní struktury. Pro vrcholný středověk je typický ústup lesa (výroba železa, stavitelství). Zvětšuje se člověkem obdělávaná plocha zemědělské půdy. Novověk je spojen se zpusťšením celé krajiny díky různým válkám. Plochy, které byly ve středověku obdělávány, jsou nyní zalesněny, začínají se objevovat stavby lemující přístupové cesty ke krajinným a kulturním dominantám. S nástupem renesance stoupá náročnost na pohodlí sídel, mokřady jsou nahrazeny rybníky a velmi stoupá těžba dřeva (SKLENIČKA, 2003). Také těžba rud a jejich následné zpracování, mají za následek devastaci lesů (JAREŠ, 2010).

V období baroka je kladen důraz na vztah sídla a okolní krajiny. Velmi často dochází k jejich prostorovému propojení. Novým trendem se stává umístění alejí do krajiny. Aleje se stávají součástí panských sídel a poutních míst. Podél dalších cest jsou vysazovány ovocné a okrasné stromy. Císařské silnice jsou obklopeny stromořadími (KOCOURKOVÁ, 2000). „*Tato epocha počátků esteticky motivovaných krajinných úprav dává vznik české barokní krajiny*“ (SKLENIČKA, 2003). V tomto období se zvlněná krajina živě prolíná se zvlněnou linií barokních staveb (SEDLÁK, 2006).

Za Marie Terezie a Josefa II. vznikaly nové vesnice a byla stanovena minimální rozloha orné půdy na statek. Tím ubývá středních sedláků a přibývá malých hospodářských dělníků. Vše je pak završeno tzv. druhou kolonizací, která znamenala pronikání výstavby do volné krajiny (SÝKORA, 1998).

S průmyslovou revolucí v 19.století přichází zásadní změna v krajině. Ráz krajiny byl značně poznamenán růstem měst a jiných staveb. Malovýrobní zemědělské hospodářství dodávalo naší venkovské krajině charakter pestré mozaiky ploch a plošek. Tento stav trval až do nástupu socialistické kolektivizace počátkem 50.let 20.století. Sílí potřeba zvětšit rozlohu pozemků, zejména orné půdy pro pěstování píce pro dobytek. Ten byl přestěhován z pastvin do velkokapacitních stájí, což mělo za následek odvodňování a rozorávání luk, se kterými se přestalo počítat. Luční plochy byly ponechány ladem a postupně se změnil v les (JAREŠ, 2010).

2. Estetika

Se slovem estetika se už každý z nás mnohokrát setkal, nebo ho alespoň slyšel. Ale málokdo z nás ví, co se pod tímto slovem skrývá. Asi většinu z nás napadne, že se bude jednat o něco spojeného s uměním, ostatní se například zaměří na krásu, nebo budou přemýšlet o tom, jaká je to nauka. Starší lidé jistě připomenou, že slovo estetika, dnes nahrazuje v novinách dříve tak používané slovo vkusný. Jak ale poznám, co je estetické a co ne? Tím, že se mi to bude líbit?

Při pročitání různých publikací, které pojednávají o tom, co to estetika je, nebo alespoň vysvětlují, o co v ní jde, nacházím většinou těžko srozumitelné pojmy týkající se filosofie. Přesto má ale estetika mnohem širší zaměření. Jak se ve své práci zmiňují PTÁČKOVÁ a STIBRAL (2002), estetika zahrnuje mnoho oblastí. Problematika estetiky se týká krásy, vznešenosti, umění, a zvláště jeho teorie, týká se filosofie, z níž svou podstatou vychází, týká se médií, sportu a mnoha dalších jevů, které nás každodenně obklopují. Mohu tedy konstatovat, že kategorií, kterých je estetika součástí, je mnoho. Za zmínku tedy stojí poukázat na hlavní body, kterých je estetika součástí. Tématy dnešní estetiky jsou: umění, etika, přírodní vědy, estetická výchova, vnímání přírody, masová média či sport PTÁČKOVÁ a STIBRAL (2002). Toto je jen krátký výčet z těch nejčastějších.

Kořeny estetiky jako takové spadají až do antického Řecka a jsou spojeny hlavně s uměním a přírodou. Hlavní náplní tehdejší estetiky se stalo hledání důvodů, proč se nám líbí a je krásné toto a ne tamto. Vždy ale bude záležet na tom, co posuzujeme a kdo posuzuje (PTÁČKOVÁ a STIBRAL, 2002). Oba autoři poukazují na to, že příchodem 20. století se estetice otevřelo nové pole působnosti. Dříve filosofové o estetice mluvili jako o nauce o kráse, nyní museli krásu přeformulovat na estetické jevy. Estetické jevy potom můžeme najít prakticky všude. Například estetika v oblasti filosofie je spojována především s cítěním a v sociologii je zaměřena na vnímání (percepci) – co vidíme, jakým způsobem na to nahlížíme a jak to na nás působí.

Jak jsem se již zmínil na začátku této kapitoly, slovo estetika už není spojeno jen s uměním a přírodou. PTÁČKOVÁ a STIBRAL (2002) připomínají, jak velký je dnes kladen důraz na vzhled takřka u čehokoliv. Ať už jde o reklamu na různé produkty, nebo osobu jako takovou. Vyzdvihuje se, jak dotyčná osoba vypadá, jaké má chování a jak vystupuje. To vše je dnes známkou úspěchu.

2.1 Vývoj vnímání estetiky krajiny

Mohlo by se zdát, že není nic přirozenějšího, než obdivovat krásu přírody. Krajinu, která je tvořena lesy, pralesy či horami, jenž pohromadě vytváří zajímavé seskupení, člověk dokáže ocenit. Zasněžené vrcholky hor, temné a divoké pralesy, nebo naše lužní lesy, se velmi často stávají středem zájmu mnoha lidí, kteří postupem času čím dál tím více vyražejí za těmito krásami do přírody (PTÁČKOVÁ a STIBRAL, 2002).

Typy krajiny, které v nás dnes vyvolávají nejvíce nadšení však dříve budily velmi často nezájem či dokonce odpor. Při pohledu do historie zjistíme, že pro naše předky byly ještě do 18. století příkladem ošklivosti a šeredna. Jak se ve své knize zmiňuje STIBRAL (2005) *„naš estetický postoj ke krajině je výsledkem dlouhého kulturního vývoje, a sama evropská civilizace k němu dospěla až v novověku“*.

Podle mého názoru v současnosti civilizaci chybí větší obdiv k estetickým hodnotám celé přírody a krajiny. Stále více se soustředíme na krásu jednotlivých přírodních objektů, více nás zaujmou stromy, květy, zvěř nebo příroda, kterou si sám člověk přetvořil, jako například parky a zahrady, než třeba volná „divoká“ příroda. Ta už u nás takový estetický obdiv nemá (STIBRAL, 2005).

„Pokud se zeptáte obyvatel našeho kontinentu, co oni považují za krásné, část z nich Vám uvede nějaké přírodní krásno, ale většina z nich se spíše zaměří na staré umění“ STIBRAL (2005).

Jakýmsi výchozím bodem se pro nás může stát Antika. Řekové se o krajinu jako takovou vůbec nezajímali. Líbily se jim pouze konkrétní přírodní objekty, jako například ptáci, koně atd. U Římanů již můžeme zpozorovat jejich zájem o zemědělství a kulturu v krajině. Týkalo se to hlavně básníků. Středověk nabízí mírný pokrok. Stále ještě nejsou zmínky o krajině jako celku, ale objevují se záznamy o přírodních objektech, jako o ptácích, květinách atd. V malířství se krajina objevuje jen zřídka, pouze jako doplněk na pozadí. Z mimoevropských kultur se nejvíce k přírodě blíží Čína, Korea či Japonsko. V těchto zemích byl a je velmi vytříbený cit pro přírodní krásu (PTÁČKOVÁ a STIBRAL, 2002)

Cit pro krásu se v Evropě objevuje až v době renesance. Příroda se mnohem více dostává na pozadí v malířství a roste zájem o poznání přírody. Rozsáhlejší

zájem o krajinu se objevil až v 17. století u Holanďanů a poté u Angličanů. Holanďané vyměnili ženské poloakty a akty za krajinu rovinou. Hory a velehory jsou stále považovány za jakousi „nemoc“ a v malířství se objevují až v 18. století. Teprve romantismus projevuje mohutný zájem o přírodní krásy. Pro romantické umělce se stává příroda velkým zdrojem pro vyjádření lidského nitra. Do přírody míří stále více lidí. Nejsou to jen umělci, ale také obyčejní lidé – nižší vrstvy. Objevují se i první myšlenky o ochraně přírody a krajiny. Zatímco velký obdiv ke krásám přírody u veřejnosti spíše roste, v oblasti filosoficko-estetické literatury je tomu naopak. Najednou se více mluví o umění a přírodní krásno jakoby bylo zapomenuto. Pro 19. století je typické prolínání vědeckého a uměleckého přístupu ke krajině. Pro estetické vnímání přírody to přineslo jednak velký smysl pro detaily i prosté přírodní jevy a scenérie. Lidé se více zaměřují na přírodu, samotnou krajinu, než na svůj vnitřní pocit. V krajině se začala vnímat například proměnlivost, význam světla atd. Na konci století dochází opět ke změně vnímání přírody. To se mění společně s uměním a vědou. Zájem je soustředěn více na biologii, ve vědě jako v umění je hlavním tématem hledání životní síly, elánu a vitality (PTÁČKOVÁ a STIBRAL, 2002).

2.2 Estetická hodnota krajiny

„Ve volné krajině s převládajícím přírodním charakterem, v záměrně kultivované krajině i v parku můžeme najít místa, prostory, pohledy, výhledy a scenérie, kde většina návštěvníků pocítí příjemný pocit zájmu, potěšení, okouzlení, či překvapení. Emocionální zážitek může být provázen vybavením si různých souvislostí, obdobných zážitků i racionálním zhodnocením vnímaných jevů. V průběhu prožitku vzniká vědomí estetické hodnoty pozorované (vícesmyslově vnímané) krajiny“ (VOREL, 2003).

Každý návštěvník či pozorovatel bude mít jistě jinak silný pocit, spojený s jinými myšlenkami, který v něm daná situace vyvolá. Každý z nich bude dané místo hodnotit ve svém žebříčku jinak. Někdo jej zařadí níže, jiný výše. Přesto ale můžeme říci, že jsou konkrétní místa v krajině, která dokáží u většiny pozorovatelů vyvolat takové pocity, že danou krajinu nebo scenérii ohodnotí nejvýše (VOREL, 2003).

2.2.1 Emocionální a obsahová stránka estetické hodnoty

V souvislosti s tím, co v nás krajina dokáže vyvolat za pocity se VALENTA (2008) zmiňuje o dvojitěm přístupu estetického vnímání krajiny. První přístup je smyslový, vtahuje člověka do krajiny a jejího dění, druhý přístup je spíše distancující, člověk je ovlivněn kulturou nebo osobní zkušeností. Vliv na hodnocení krajiny má také okamžité rozpoložení člověka, jeho nálada a také cíl, za kterým do přírody vyráží. Záleží na úhlu pohledu. Krajina sama je schopna nás přimět k určitému pohledu, aniž bychom si takový úhel pohledu předem plánovali. *„Krajina se nás ujme a my ji začneme prožívat, necháme se jí prostoupit, necháme se jí inspirovat, necháme ji, aby vyvolala pocity, aby vyvolala před naším vnitřním zrakem rozmanité (i scénické) obrazy, aby nás přiměla jednat (i scénicky)* VALENTA (2008).

VALENTA (2008) poukazuje ve vztahu emocí člověka ke krajině ještě na jednu věc. V krajině je člověk rozhodně divák, avšak snadno se stane i aktér. Dívá se, naslouchá, čichá, dotýká se (a někdy i chutná) – to je nezbytný základ diváctví i aktérství; a současně též rozpoznává věcnou podstatu jevů. Vnímá “vnitřními smysly”, vciťuje se, pociťuje, prožívá, představuje si (ať už vizuálně nebo zvukově) - má fantazii. A tak naplňuje diváctví a otevírá zdroj svého aktérství.

Jak se ve své práci zmiňuje VOREL (2003) *„estetická hodnota krajiny se projevuje ve smyslových vjemech pozorovatele, který krajinu vnímá jako prostor (prostorovou scénu) všemi smysly“*. Člověk při vnímání jednotlivých prvků krajiny sleduje jejich uspořádání, sleduje jak vypadají, jak voní a jakou mají barvu, pociťuje vůni, chlad ale třeba i vlhkost. O všech těchto vjemech mluvíme jako o emocionálních hodnotách krajiny. Vyvolávají v nás určité duševní pocity, jakými může být například uvolnění, klid, nebo v nás naopak mohou probudit překvapení či úžas.

Jevy, které můžeme v přírodě pozorovat, nebo je vnímat, většinou v krajině vyvolávají kladné emocionální hodnocení. Považujeme je tedy za hlavní znaky estetické hodnoty krajiny. VOREL (2003) mezi ně zařazuje :

- *bohatost a rozmanitost tvarů,*
- *bohatost barev (pestrost, škála odstínů),*
- *typická barevnost ročního období,*

- *typická barevnost určitého místa,*
- *příjemný obytný prostor intimního měřítka,*
- *otevřený zneklidňující prostor,*
- *působivá dramaticčnost, neobvyklost scenérie.*

Jak už sem se zmínil v názvu podkapitoly, estetické hodnoty jsou tvořeny také hodnotami obsahovými, které při vnímání a hodnocení krajiny hrají značnou roli. Pozorovatel v přírodě prožívá a vnímá přírodu kolem něho, je s ní spjat. Počasí nebo roční období, může mít na pozorovatele při oceňování velký vliv. VOREL (2003) považuje některé rysy krajinné scény za znaky estetické hodnoty. Mezi ně řadí :

- *neobvyklost, cennost a zachovalost přírodní nebo přírodě blízké scenérie,*
- *pocit zdravé harmonické a obyvatelné krajiny,*
- *výraznost, „převaha“ přírodních složek,*
- *krása a účelnost hospodářských úprav a kultivace krajiny.*

2.3 Subjektivní a objektivní přístup

Jak rozlišit subjektivní a objektivní přístup, velmi dobře vysvětluje VOREL (2003) ve své práci. Jedná se již o konkrétní expertní hodnocení, ale dobře vystihuje, jak jsou zaměřeny jednotlivé přístupy.

VOREL (2003) chápe estetickou hodnotu krajiny ve dvou rovinách – „*jakožto výsledek emocionálního a hodnotícího prožitku a jako projev přítomnosti určitých specifických jevů, znaků a hodnot krajiny*“. Dále také poukazuje na to, že vznik estetických hodnot krajiny je závislý na :

- **Subjektivních vlastnostech uživatele nebo pozorovatele (subjektu)**

Hospodář	- krajina jako zdroj obživy, - péče o její úrodnost a o užitkovou hodnotu.
Návštěvník	- krajina jako prostředí pro odpočinek, sport, zotavení psychické a fyzické, - krajina jako objekt poznání.

- **Objektivních okolnostech pozorování a vnímání**
  - vnímání v pohybu (sled jednotlivých scénérii, význam trasy pozorování),
  - vnímání z určitého místa (význam vstupu do prostor, význam zorného úhlu - rámování a usměrnění pohledu),
  - význam denní doby (osvětlení, hloubka a délka stínu),
  - význam roční doby (barevnost, změny v hmotovém působení).

- **Objektivních vlastnostech krajiny (objektu)**

na fyzických vlastnostech prostorových vztahů v krajině. Těmito objektivními, identifikovatelnými a popsitelnými vlastnostmi jsou :

  - konfigurace a charakter prvků krajinné scény,
  - skladba prostorů,
  - rozlišitelnost a jedinečnost krajinné scény.

2.4 Krajinný ráz

Při vývoji kulturní krajiny často dochází ke střetům lidské činnosti a přirozeného vývoje. Člověk, ať již vědomě nebo nevědomě, svojí činností narušuje určitý řád. *„Česká republika je v dnešní době podobně jako další postkomunistické země střední a východní Evropy vystavena obrovskému urbanistickému tlaku, zásadním změnám ve vlastnictví půdy apod. Reakcí na podobné trendy bylo mj. i zakotvení institutu krajinného rázu v českém právním řádu, jehož cílem bylo ošetřit ochranu přírodních, kulturních, historických a estetických hodnot krajiny“* (SKLENIČKA, 2003).

„Krajinný ráz patří k hodnotám, které spoluvytvářejí identitu každého národa. Česká krajina ve své rozmanitosti a mnohotvárnosti vyniká specifickými rysy, které jí propůjčují vlastní podobu, zvláštnost, jedinečnost a identitu. Dochovaný ráz krajiny se stává hodnotou, která nás spojuje s prostředím, ve kterém žijeme s jeho přírodní podstatou a s jeho kulturním a historickým vývojem“ (NĚMEC a POJER, 2007).

Krajinný ráz je součástí zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. § 12 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, určuje:

(1) Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

(2) K umístování a povolování staveb, jakož i jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.

(3) K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

FORMAN a GODRON (1993) řadí mezi znaky a vlastnosti určující krajinný ráz:

- typy přítomných ekosystémů a jejich souborů v dané krajině,
- povaha interakcí mezi těmito ekosystémy,
- geomorfologie dané krajiny, přirozené a antropogenní narušování krajiny,
- poměr četnosti jednotlivých typů ekosystému v dané krajině.

2.4.1 Estetická hodnota krajinného rázu

K jednotnému postupu při uplatňování § 12 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny připravil Odbor ochrany přírody Ministerstva životního prostředí v roce 1996 návrh metodického pokynu, ve kterém jsou definovány jednotlivé pojmy, jako například estetická hodnota krajinného rázu (FLEKALOVÁ, 2010). V navrhovaném metodickém pokynu stojí:

„Estetická hodnota krajinného rázu je dána harmonickým měřítkem a harmonickými vztahy v krajině. Vztahy civilizačních prvků vůči přírodním prvkům krajinné oblasti či místa je možno považovat za harmonické, pokud svou existencí a působením neomezují autoregulační pochody ekosystémů, neochuzují jejich druhovou skladbu a svým ztvárněním (prostorovým, hmotovým, barevným, konstrukčním apod.) pozitivně reagují na přírodní prvky krajiny. Faktory, určující nejčastěji výsledný efekt jsou zejména“ :

a) kompozice, velikostní (hmotová) a tvarová struktura

b) barevná a materiálová vazba na dané místo

c) rámcové začlenění do krajiny

(místně původní vegetační doprovod, využití místních surovin...)

VOREL (2003) vnímá jako významný předpoklad harmonického působení krajiny, harmonických vztahů a harmonického měřítka několik rysů prostorového uspořádání prvků krajiny:

- Prostorové vymezení vnímání krajinné scény

Při pohybu krajinou je možnost pozorování omezena na více či méně jasně vymezené prostory, konkávní části území – jakési „místnosti v krajině“. Jsou to horizonty tvořené terénem, okraji lesních porostů, okraji zástavby a terénními horizonty.

- Formy, rozměry, proporce a měřítko prostorů

Forma a velikost prostorů, proporce volných ploch, které vymezují prostor, patří k hlavním rysům prostorového uspořádání, které ovlivňují pocity návštěvníka – pozorovatele. Např. protáhlý , tzv. koridorový prostor, vymezený tmavými hmotami lesa, který má průhled do prosvětleného volnějšího prostoru, navozuje pocit zvědavosti a očekávání dalšího zážitku. Pohyb návštěvníka se urychluje. Vstup do rozlehlého osluněného prostoru může vyvolat pocit uvolnění a radosti. Po celkovém zorientování se v novém prostoru následuje detailnější vnímání jeho partií, průhledů a dalších vazeb, vnímání vůně, tepla, vánku.

Rovněž rozměry prostoru ovlivňují pocity pozorovatele při jeho vnímání. Je to dáno mimo jiné i schopnostmi lidského oka. Výsledné pocity z vnímaného prostoru velmi silně ovlivňují proporce hloubky volných

otevřených ploch a výška hmot, vymežujících prostor (nejčastěji terénu, porostů nebo zástavby).

Krajina je prostředím pro život člověka, které nese všudypřítomné stopy lidské činnosti. Je prostředím pro jeho život - obývání, obživu, rozptýlení a odpočinek.

- **Rozlišitelnost a jedinečnost krajinné scény**

Příznivé působení krajinné scény se velmi silně opírá o výraznost a působivost, neopakovatelnost a jedinečnost. Tyto hodnoty jsou závislé na jedné straně na konfiguraci prvků krajinné scény, na druhé straně na intenzitě emotivního zážitku pozorovatele, na asociacích, které vnímaná scéna vyvolává a na myšlenkovém (většinou podvědomém) hodnocení.

Pro rozlišitelnost a jedinečnost krajinné scény hraje hlavní roli účinek dominantního prvku. V jednotvárné krajině bez výrazných prvků a partií se pohled pozorovatele nemá čeho zachytit, pozorování krajinné scény je bezvýsledné, vyvolává psychickou únavu a pocit nespokojenosti. Symbolem, znakem pozorované scény může být dominantní prvek, který sám o sobě může být dostatečně atraktivní a jedinečný.

Vnímaná prostorová scéna, která pozorovatele upoutá nápadnou a zapamatovatelnou strukturou nebo neobyčejným charakterem, vzhledem, vůní, zvukem některého přírodního nebo umělého prvku (skupina stromů, keřů, vodopád, skála, kaple, kostel, mlýn) má zpravidla estetickou hodnotu. Je to nejenom tím, že je scéna ozvláštňena, že může vyvolat příjemný pocit zájmu, údivu, překvapení, ale že také vyvolává pocit zapamatovatelnosti, srozumitelnosti, orientace v prostoru, ztotožnění se - identifikace pozorovatele s krajinou.

2.4.2 Krajinná scéna

„Nejvýznamnějšími znaky, které vytvářejí krajinný ráz každé krajiny, jsou vizuálně vnímatelné typické rysy krajiny. Jedná se o tzv. „krajinnou scénu“, ve které hraje roli uspořádání jednotlivých viditelných prvků – terénu, vegetace, staveb a hospodářského využívání krajiny. Krajinná scéna je vnímána při pohybu krajinou v podobě dílčích scénérií“ (NĚMEC a POJER, 2007). Pro každou krajinu jsou zcela typické scénérie, které jsou určitými prvky jedinečné, nezaměnitelné a výrazné. A ty vyvolávají v pozorovateli pozitivní reakce a estetické prožitky. Vzniká estetická hodnota krajiny.

„Krajinná scéna má určité vlastnosti, které vyvolávají příjemné pocity, vyvolávají pocit krásy, porozumění a ztotožnění. Určité rysy scény vyvolávají určité vjemy, pocity a myšlenkové procesy“ (VOREL, 2003).

NĚMEC a POJER (2007) připomínají, že důležitou součástí krajiny, či příslušné scenérie, je její obsah a velikost (měřítko) prostoru. Určitá místa otevírají výhledy do krajiny, nabízejí pohled na vzdálené horizonty, jiná místa leží v uzavřených prostorech, které jsou ohraničeny svahy. (viz obrázek č.2)

Obrázek č.2 - St. Abb's, Skotsko

Zdroj: Tůma Jan (15.8. 2009)

„Estetickou atraktivitu, tedy vlastnost, která napomáhá vzniku estetických hodnot, podporují i další znaky krajinné scény, jakými jsou struktura ploch a jejich barevnost, výrazné uspořádání (konfigurace) linií a bodů a význam dominant a dominantních rysů krajiny“ (NĚMEC a POJER, 2007). Strukturou a barevností ploch je myšlen vizuálně vnímaný charakter jednotlivých ploch. Výraznost linií a bodů, jakými jsou například terénní dominanty či dominantní stavby, může zcela jistě návštěvníkovi utkvět v paměti a bude se mu vždy vybavovat jako typická vzpomínka na ráz určité krajiny.

VOREL (2003) dělí prvky vizuální scény na:

- plochy území (plošné struktury)
(orná půda, louky, pastviny, zahrady, chmelnice, vinice, zemědělské areály),
- body (bodové struktury)
(terénní vrcholky, přírodní výtvořy, věže kostelů a jiné architektonické dominanty, stožáry, rozhledny, místa výhledů, vstupy do území atd.),
- linie (liniové struktury)
(vodní linie, terénní linie, linie zeleně, dopravní a technické linie).

2.4.3 Faktory pohody

Na hodnocení estetiky krajiny se podílejí také faktory pohody. Tento termín je součástí zákona č. 244/1992 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí. Faktory pohody vyjadřují soubory negativních vlivů na obyvatelstvo. Ačkoliv byl tento termín v pozdější novele vypuštěn, SKLENIČKA (2003) tvrdí, že právě tento termín odrážel danou problematiku v mnoha aspektech věrněji, než vlastní institut krajinného rázu. SKLENIČKA (2003) rozlišuje 4 základní typy narušení faktorů pohody:

Akustické narušení faktorů pohody

- jedná se převážně o hladiny hluku, nedosahující či nepřesahující mezní hodnoty.

Pachové narušení faktorů pohody

- jedná se o míru zápachu, která nepřesahuje daný limit, ale i přesto se stává v daném území v negativním smyslu dominantní.

Pocitové narušení faktorů pohody

- jedná se o záměrné poškození určité části území investorem.

Vizuální narušení faktorů pohody

- jedná se o doplnění nevhodných, neestetických prvků do krajiny, které vyvolávají negativní rozpoložení člověka.

3. Hodnocení estetických kvalit krajiny

MÍCHAL (2000) říká, že krajina byla, je a bude vždy hodnocena především podle toho, jak moc je schopna uspokojit lidské potřeby. Antropocentrický pohled vždy očekává od krajiny určité kladné působení na člověka, který vystupuje jako uživatel, označované jako funkce. Podle míry plnění předpokládaných funkcí pak krajinu hodnotí – přikládá jí určité hodnoty.

LOTHIAN (1999) a DANIEL (2001) se ve svých pracích zaměřují na způsoby hodnocení kvalit krajiny. Oba poukazují na to, že na hodnocení estetických kvalit krajiny můžeme nahlížet ze dvou pohledů.

LOTHIAN (1999) k hodnocení přistupuje takto: 1.pohled tvrdí, že kvalita je součástí krajiny jako takové, 2.pohled pohlíží na kvalitu krajiny jako na tzv. „produkt mysli + oka“ diváka. Označujeme je jako objektivní a subjektivní přístupy. Tyto přístupy jsou tvořeny základním průzkumem fyzické krajiny a studií preferencí pozorovatele.

DANIEL (2001) mluví o způsobech hodnocení kvalit krajiny jako o expertním a veřejném hodnocení. Pro veřejné hodnocení je typický průzkum. Oba dva přístupy vychází z toho, že kvalita krajiny vychází z ovlivňování mezi biofyzikálními rysy krajiny a vnímáním krajiny očima diváka. Expertní hodnocení překládá biofyzikální rysy krajiny do formálních projektových parametrů (např. linka, tvar, jednotka, varianta). Veřejné hodnocení jedná s biofyzikálními rysy krajiny jako s tzv. „popudy“, které vyvolávají v člověku významné psychologické odpovědi, poznávající pojmy (např. čitelnost, záhada, vyhlídka – útočiště). Na závěr práce přidává DANIEL (2001) zmínku o tom, že na konci 20.století dochází k jakémusi spojení obou přístupů, obě metody jsou používány souběžně.

LOTHIAN (1999) a DANIEL (2001) se ve svých člancích shodují na tom, že základem všeho byla filosofie – jakýmsi základem pro porozumění krásy, včetně krásy krajiny. Staří filosofové (např. Kant, Locke, Burke či Hume) určovali krásu krajiny „lhaním“, podle úsudku člověka – diváka, než z toho, jak krajina vlastně vypadala – co jí tvořilo.

Předtím, než se autoři vůbec začali zabírat tím, co to hodnocení estetických kvalit krajiny je a jaké jsou způsoby hodnocení, připomínají, že je důležité si udělat obrázek o tom, jaký je význam krajiny. Cílem jejich prací totiž není určit konečné rozhodnutí o tom, který ze způsobů hodnocení je lepší, ale ujasnit si, co hodnocení kvalit krajiny znamená.

3.1 Expertní a veřejné hodnocení

Je těžké hovořit s určitostí o jednom či druhém přístupu samostatně, metody jsou částečně propojeny a je jednodušší si ukázat, jak na hodnocení kvalit krajiny nahlíží ta či ona metoda. Objektivnost (fyzický vzor) je běžný názor, podle kterého je kvalita krajiny skutečný prvek fyzické krajiny stejně tak, jako mohou být fyzickými vlastnostmi charakter terénu nebo barva. Subjektivnost (psychologický vzor) považuje krajinu jako výhradně lidský pojem, založený na výkladu toho, co si člověk vybaví skrze vzpomínky, představivost nebo určitý symbol, který v něm něco vyvolá. Příkladem objektivnosti může být sledování krásy krajiny ve fyzické scéně (v přítomnosti člověka – před jeho očima), zatímco subjektivnost popisuje krajinu z výkladu – za očima (co si představíme) (LOTHIAN, 1999).

Expertní hodnocení - objektivní přístup

DANIEL (2001) se zmiňuje o tom, že expertní metoda hodnocení kvalit krajiny byla dominantní v oblasti environmentálního managementu. Tento přístup vyškolených odborníků systematicky kontroluje krajinu a hodnotí ji s ohledem na kombinaci abstraktních a konstrukčních parametrů, které tito odborníci považují pro estetiku krajiny za významné. Biofyzikální krajinné prvky (hory, jezera, stromy atd.) jsou přeloženy do formálních znaků (např. linie, tvar, textura, barva) a vztahů mezi těmito prvky (např. odrůda, jednota, harmonie, intenzivnost). Podle stanovených pravidel a pokynů, jsou oblasti seřazeny od nejnižší k nejvyšší kvalitě (vizuální kvalita nebo scénické třídy).

Expertní hodnocení se silně přiklání k filosofii estetiky a to v tom směru, že základním předpokladem je, že kvalita krajiny se dá vyčíst tím, že se provede kontrola příslušných prvků (estetických objektů). Role lidského diváka se uznává podle určitých hledisek: místa, odkud diváci mohou krajinu vidět, citlivosti, dále záleží na počtu diváků a souvislosti, v nichž je cílová krajina zobrazena. V nedávné době, byla role diváka rozšířena o přidání informací a s tím souvisejícím veřejným

hodnocením. Když se podíváme do hloubky, základní body hodnocení kvalit krajiny jsou odvozeny od klasické a historické analýzy a teorie lidského estetického vnímání a hodnocení (DANIEL, 2001).

Expertní hodnocení kvalit krajiny je ale také kritizováno za to, že nemá dostatečnou úroveň přesnosti, spolehlivosti a platnosti. Jak už se zmínil LOTHIAN (1999), používají se pouze tři třídy kvalit krajiny: vysoká – střední – standardní kvalita. Způsob „měření“ estetické kvality zůstává obvykle nezměněn i přes řadu jiných možností. Vzhledem k tomu, že je typické pro odborná ustanovení provedení jednou osobou, spolehlivost jednotlivých rozsudků kvality krajiny je důležité. Jako hlavní ale DANIEL (2001) považuje to, že studie prokázaly, že se hodnocení za pomoci různých expertů může lišit tak moc, jako kdyby každý z nich hodnotil jinou krajinu.

Veřejné hodnocení - subjektivní přístup

DANIEL (2001) tvrdí, že veřejné hodnocení vyplývá z pocitů lidí. Typický průzkum a psychologické metody, se používají pro získávání velkého množství dat o kvalitě krajiny. Hlavní body vnímání kvalit krajiny, jsou založené na určité volbě, žebříčku a hodnocení krajiny (obvykle z fotografie), která nabízí pozorovatelům – lidským divákům (skutečné nebo potencionální) vzorky.

Co je ale zajímavé je to, že v porovnání s expertním hodnocením dosáhlo veřejné hodnocení vyšší úrovně spolehlivosti. Spolehlivost této metody se opírá o malé až střední skupiny pozorovatelů, kteří vystupují jako soudci a dosahují trvale vysokých výsledků. Počet pozorovatelů bývá mezi 5 až 30. Veřejné hodnocení splnilo všeobecně uznávané standardy pro přesnost a spolehlivost měřících systémů DANIEL (2001).

DANIEL (2001) se ale také zmiňuje, že se hodně mluví o tom, jak moc je divák ovlivněn, když sleduje fotografii, obrázek, počítačový model krajiny a ne skutečnou krajinu – živě. Zda-li divák poskytuje plnohodnotné hodnocení kvalit krajiny.

FORMAN a GODRON (1993) se zmiňují o tom, že hodnotit krajinu lze z několika méně či více subjektivních hledisek. Každý z nás bude při hodnocení pohlížet na něco jiného, a tak nemůžeme posoudit, čí hledisko je lepší. Jestli toho

prvního či druhého. FORMAN a GODRON (1993) se, stejně jako DANIEL (2001), zmiňují o přímých metodách oceňování kvalit krajiny. Tou nejpříjemnější, alespoň podle nich, je metoda týkající se využití velkého souboru fotografií. Jako příklad uvádějí dva typy krajiny – rovinu a nízké pohoří. Dvojice fotografií se pak ukazují jednotlivým lidem – respondentům, kteří si vyberou jednu z fotografií, která se jim více zamlouvá.

Formou, která je nám více známá, je forma hodnocení za pomoci průzkumových dotazníků. Respondenti mají možnost vybírat svoji odpověď z více možností – kritérií, a tak je výsledek průzkumu „pestřejší“ a může se z něho rozpoznat více faktů. Bohužel, všechny metody hodnocení kvalit krajiny dotazováním, mají vážnou nevýhodu v tom, že krajina sama ovlivňuje vnímání lidí. FORMAN a GODRON (1993) poukazují na to, že městský člověk může romanticky obdivovat pokřivené stromy, ale naopak člověk, který pečuje o produkční les se z jeho obdivem neztotožní.

3.2 Objektivnost proti subjektivnosti

LOTHIAN (1999) v závěru své práce tvrdí, že výsledky veřejného hodnocení mohou být použity znovu a budou poskytovat stálé hodnocení kvalit krajiny. Z výsledků se dá předpokládat budoucí účinek na kvalitu krajiny, změny využití půdy atd. Veřejné hodnocení je dražší a je k ní potřeba více schopných specialistů, aby vybrali účastníky, fotografie scén, analýzy atd. Zabírá to více času, než objektivní přístup. Avšak subjektivní metoda také počítá s možností chyb v odhadu kvality krajiny – objektivní metoda si jich není ani vědoma.

Kořeny obou dvou metod sahají v čase dlouho nazpět. Filosofové 18.století už v dávných dobách viděli krásu krajiny v podmínkách objektivnosti. Filosofové, jakými byli Locke, Hume, Burke a Kant tvrdili, že krása krajiny je budována myslí, prohlížením objektu – subjektivní přístup. S tím se ztotožňuje i LOTHIAN (1999) a tvrdí, že budoucnost leží v subjektivním přístupu.

4. Konkrétní příklady estetických hodnot

Estetické hodnoty krajiny můžeme zjednodušeně hledat v hodnotách, které jsou všeobecně přijímány jako estetické, jako hodnoty, které pro většinu lidí vyjadřují krásu přírody. Mezi tyto hodnoty, nazývané jako všeobecně přijatelné, zahrnuje VOREL (2003) nejčastěji symboly přirozené harmonie přírody a harmonie lidské činnosti s přírodou, symboly síly věčnosti a stálé obnovy přírody.

VOREL (2003) zobecňuje některé rysy krajinné scény, které jsou všeobecně přijatelnými estetickými hodnotami. Jedná se například o:

- zřetelné uplatnění přirozeně působících přírodních partií (např. členitý okraj lesa, vodní plocha zarámovaná lesním porostem)
- uplatnění cenných ekosystémů v krajinné scéně (např. litorální porosty rybníka nebo skalnatý svah s travinnými porosty)
- přirozeně působící přírodní charakter krajinných dominant a horizontů vymezujících prostor (skalnaté nebo lesnaté horizonty)
- přírodní prostředí se zřetelným způsobem tradičního hospodaření (typické členění zemědělských ploch, vinice)
- krajinu s vysokým podílem rozptýlené zeleně (porosty mezí, dobrovolná a liniová zeleň, soliterní stromy)
- krajinu s maloplošnou strukturou
- soulad přírodního prostředí a zástavby (volně stojící statky a stavení, kompaktní zástavba vesnice v zeleni zahrad)
- soulad přírodního prostředí a dominujícího účinku cenné architektury (poutní kostel, křížová cesta v krajině)

V následující části bych rád přiblížil konkrétní hodnocení estetických kvalit krajiny u nás ale i v zahraničí.

V roce 2005 a 2007 byly realizovány terénní výzkumy mezi návštěvníky šesti různých oblastí v České republice, zabývající se vnímáním kulturní krajiny u nás. Výzkumy byly zaměřeny nejen na ověřování a zlepšování metodiky výzkumu kognitivních a percepčních map, ale také na vztah člověka ke kulturní krajině, respektive procesu odcizování člověka přírodě. Výsledky a poznatky byly publikovány v knize *Percepce krajiny a genius loci* (ZELENKA a kol., 2008).

Výzkum percepčních a kognitivních map v roce 2005, byl založen na vytvoření tématických sad 100 fotografií scenérií krajiny ze šesti oblastí ČR. Všechny oblasti, Praha – Šumava – Český ráj – Krkonoše – Lednicko – České středohoří, měly odlišný charakter krajiny. Z každé krajiny byla vybrána sada snímků, většinou okolo 100, kterou pak místní obyvatelé hodnotili na pětibodové Lickertově škále (stupnici). U vybraných 10 nejlépe hodnocených scenérií byly diskutovány důvody pozitivního hodnocení a také pocity a dojmy. U 5 nejhůře hodnocených scenérií byly zjišťovány důvody negativního hodnocení. Při dotazování byla snaha dodržet rovnoměrnou věkovou skladbu návštěvníků krajiny. Při realizaci výzkumu, byly respondenti oslovováni ve vhodném prostředí. Cílem výzkumu v roce 2007 (oblast Křivoklátska) bylo především ověřit výsledky výzkumu z roku 2005 a zjistit, které scenérie krajiny a proč jsou pro návštěvníky nejpřitažlivější. V souvislosti z předchozím výzkumem došlo ke zkrácení samotného dotazníku a došlo ke zmenšení počtu fotografií z původních 100 na 32. Počet respondentů se také zmenšil ze zhruba 100 na 50 (ZELENKA a kol., 2008).

Po absolvování obou průzkumů ZELENKA a kol. (2008) vyhodnotili sesbíraná data a určili konkrétní příklady estetických hodnot pro dané lokality. Je velmi zajímavé, jak se výsledky daných oblastí od sebe liší. V každé, ze šesti hodnocených lokalit, lidé upřednostňovali jiný krajinný rys, jiný dominantní prvek v krajině. Například na Šumavě se stalo dominantní charakteristikou dané krajiny jezero/voda, v Českém středohoří byly dominantním charakterem kulturní prvky, v Českém ráji skály, v Krkonoších jezero a Genius Loci, na Lednicku převážily kulturní dominanty a v Praze lidé upřednostňovali zeleň a stromy.

V navazující části přibližují několik hodnocení, které probíhaly v zahraničí. Je zde přiblíženo nejen provedení hodnocení, ale i zaměření na typ krajiny, kterou respondenti hodnotili. Jedná se o krajinu okrajů měst a venkova, samotnou venkovskou krajinu, zemědělskou krajinu, podhorskou oblast a divokou krajinu. Výsledné krajinné prvky, kterým dávají lidé přednost, se podle mého názoru o moc neliší od těch u nás. Posuďte sami.

KAPLAN a kol. (2006) soustředili svojí studii na hlavní zájmy a preference vztahující se k vizuální kvalitě venkovských a příměstských krajin spojených s farmami a chovem skotu v jejich okolí. Studijní oblastí se stalo Turecko, přesněji provincie Izmir a jejích 7 přilehlých venkovských a příměstských oblastí. O ohodnocení 250 obrázků (fotografií) bylo požádáno 30 diváků. Průzkum

se skládal z 58 minutového videa, po kterém následovalo dalších 58 minut na vyhodnocení. Ve výběru fotografií nechyběla venkovská a příměstská krajina, jejíž součástí byly již zmíněné farmy, na kterých se choval skot. Výsledky studie jasně prokázaly, že venkovské krajiny byly ohodnoceny s větším celkovým skóre, než krajiny příměstské. Přírodní rysy krajiny pozitivně působily na vizuální kvalitu krajiny, zatímco kulturní rysy kvalitu ostře snižovaly. Co je ve výsledcích této studie také velmi zajímavé je, že některé venkovské oblasti dostaly nejvyšší hodnocení i přesto, že se hodnotící neztotožňovali s přítomností místní farmy, kterou považovali za ně příliš povedenou součást okolí. V závěru se tak KAPLAN a kol. (2006) zmiňují o tom, že farmy s chovem skotu obvykle snížily už tak kladné hodnocení venkovské krajiny a přírodních rysů.

ANGILERI a TOCCOLINI (1993) popisují ve své práci hodnocení krajiny za pomoci průzkumu, který se týkal venkovské oblasti mezi italským městem Milan a řekou Ticino. Pro respondenty bylo připraveno několik leteckých snímků krajiny a za pomoci předem dané číselné stupnice ohodnotili předem dané lokality. Stejně jako u veřejného průzkumu, který prováděl DRAMSTAD a kol. (2006), byly více kladně hodnoceny oblasti, ve kterých se objevovala zeleň a voda.

OŤAHEL (1999) svoji práci zaměřil na hodnocení krajiny v oblasti řeky Morava, pomocí fotografií a leteckých snímků. Pro hodnocení autor použil pravidelnou čtvercovou síť o straně 100 m a 7 kritériích: diverzitu krajiny, komplexnost krajiny, délku okrajů lesů a stromových linií, délku okrajů vodních ploch a vodních toků, atraktivitu, barevnost a vertikální diverzitu typů krajinné pokrývky. Pro hodnocení scénérií použil fotografie z vyhlídkových budov.

DRAMSTAD a kol. (2006) ve svém článku blíže popisují průzkum, který byl prováděn v Norsku. Byla zde studována zemědělská krajina. Průzkumu se účastnily dvě skupiny lidí. V první skupině se nacházeli místní obyvatelé, ve druhé skupině pak studenti, kteří nepocházeli z dané lokality, ve které byl průzkum pořádán. Průzkum ukázal významné pozitivní souvislosti mezi preferencemi a prostorovými metrikami, včetně množství druhů a rozmanitosti země. Výsledky hodnocení obou skupin se lišily. Studenti dávali přednost různorodé krajině, místní obyvatelé nikoliv. Na čem se ale pozorovatelé shodli bylo to, že upřednostňovali v hodnocení místa, kde se vyskytovala voda a zeleň. Článek poukazuje na to, že na hodnocení, nebo spíše výsledky má velký vliv osobní vztah ke krajině.

Zemědělskou krajinu zkoumal také ARRIAZA (2003), který provedl veřejný průzkum. Průzkum byl proveden ve středozezemských venkovských oblastech v Andalusii, jižním Španělsku. Snímky použité v průzkumu, obsahovali zemědělská pole, hlavní obilniny, olivovníky a přírodní park. Na každém z 10 panelů bylo 16 fotografií. 226 účastníků vybralo čtyři nejlepší a čtyři nejhorší fotografie z každého panelu. Výsledky ukázaly, které prvky, jako např. umělé elementy, rostlinné pokrytí, množství vody, přítomnost hor a barvy, ovlivňují estetickou kvalitu krajiny.

FUENTE de VAL a kol. (2005) se zaměřil ve svém článku na vztah mezi strukturou krajiny a estetickou hodnotou krajiny. Průzkum byl proveden ve středoevropských podhorských oblastech, ve Španělsku a v Chile. Obě horské oblasti se nachází blízko městských aglomerací. Výzkumu se účastnilo 98 dotázaných, kteří měli za úkol ohodnotit 8 fotografií podle 11 atributů. Aby bylo možné krajinu hodnotit, byla kvůli odběrům vzorků pokryta mřížkou. Vzdálenost mezi odběrnými body byla 5 km. Krajina byla vyfotografována ze 4 možných směrů – čelně ze severu, jihu, východu a západu. Poté se pořídili fotografie z jednotlivých míst a následně se z nich vybrali 4 pro každou danou oblast. Mezi 11 atributů, které slouží k hodnocení estetických kvalit krajiny, patří: malebnost krajiny, soudržnost, čitelnost, složitost, záhada, rozmanitost, riziko, barvy, vzor, překryv a tvar. Následně každý z respondentů udělil určitý počet bodů (rozmezí na stupnici 1-7) pro každý atribut na všech 8 fotografiích krajiny. Proto, aby byla zajištěna maximální nezávislost ve vyhodnocení obrázků, byly atributy hodnoceny odděleně. Celý úkol trval okolo 45 minut. Výsledky byly poté statisticky vyhodnoceny pomocí analýzy hlavních komponent (analýzy PCA).

Ve výsledku se FUENTE de VAL a kol. (2005) zmiňují o tom, že hodnocení krajiny může probíhat za pomoci jednotlivých atributů krajiny. Jen některé z těchto atributů jsou však v přímé korelaci se strukturou krajiny.

BERG a KOOLE (2006) hodnotili v Nizozemsku vývoj divoké krajiny v 6 místních oblastech. 500 místních usedlíků hodnotilo ve veřejného průzkumu divokou krajinu. Ta byla ohodnocena méně pozitivně v zalesněné ploše, než ve více otevřených, venkovských oblastech.

Diskuze

Bakalářská práce se věnuje vnímání a posuzování estetických hodnot krajiny naší společnosti. Je zde snaha přiblížit způsoby estetického hodnocení krajiny a určení konkrétních krajinných rysů, které jsou kladně esteticky hodnoceny. Zaznělo zde mnoho názorů a bylo přiblíženo několik metod, jakým způsobem estetickou kvalitu krajiny určit a jak jí ohodnotit. Přesná metodika, která by vysvětlovala co je kladně esteticky hodnoceno a co naopak záporně, zatím není. Jak tedy mohu s přesností určit, jestli je to či ono kladnou estetickou hodnotou? V čem tkví estetická hodnota? Jsou to prvky jako například rostlinné pokrytí, množství vody, přítomnost hor a barev, nebo naopak kulturní dominanty či zástavby v souladu s přírodním prostředím?

Každý si může udělat svůj vlastní názor. Naše hodnocení ovlivňují jak emoce, tak přítomnost specifických jevů, znaků a hodnot v krajině. Jak tvrdí MÍCHAL (2000), krajina bude vždy hodnocena především podle toho, jak moc je schopna uspokojit lidské potřeby, jak na člověka zapůsobí a jakým způsobem k ní člověk přistupuje. S tím souhlasí i VOREL (2003), který se snažil určit hlavní znaky estetických hodnot, mezi které řadil například barevnost, bohatost tvarů a dramatickosti, a také zobecnil některé rysy krajinné scény, které jsou všeobecně přijatelnými estetickými hodnotami. Základním kamenem tedy bude ujasnění objektivního a subjektivního přístupu, s čím do krajiny vlastně přicházím. Zahraniční autoři, jako například LOTHIAN (1999) a DANIEL (2001) k hodnocení přistupují ze dvou úhlů. Vidí kvalitu krajiny buď jako její součást, anebo na ní nahlíží jako na „produkt mysli + oka“ diváka. Estetické hodnoty krajiny můžeme zjednodušeně hledat v hodnotách, které pro většinu lidí vyjadřují krásu přírody. Zahraniční autoři za pomoci veřejného průzkumu hodnotili několik typů krajiny, ať už se jednalo o krajinu venkovskou, zemědělskou, podhorskou, či krajinu na okraji měst. Z výsledků bylo patrné, že lidé dávali přednost převážně oblastem, venkovským, tam kde na ně dýchala příroda a pociťovali volnost. Krajiny s vysokým podílem rostlinné zeleně, přítomností vody, barevností ploch a krajiny v souladu přírodního prostředí a zástavby. ZELENKA a kol. (2008) se pokusili o něco podobného u nás. Také vybrali několik typů krajiny v České republice a provedli veřejný průzkum. Ukázalo se, že v každé z oblastí dávali lidé přednost jiným krajinným rysům. Někteří preferovali přítomnost vody, jiní upřednostňovali kulturní prvky, skalnaté svahy či zeleň a stromy.

A k čemu se osobně přikláním já? Myslím si, že není zapotřebí přesné metodiky, která by dávala jasně najevo, co je a co není kladně esteticky hodnoceno. Člověk sám ví, jaká krajina je mu příjemná, která se mu líbí, která v něm dokáže probudit pozitivní či negativní emoce. Té své dá přednost před ostatními. Ze všech průzkumů které zde byly přiblíženy, mohu usoudit, že kladně esteticky hodnoceny budou vždy rostlinné prvky, přítomnost vody, zeleně a stromů a barevnost.

Závěr

Cílem této práce bylo určení a stanovení estetických hodnot krajiny. Není sice přesně dáno, co je kladně esteticky hodnoceno, je ale známo to, co estetickou hodnotu ovlivňuje. Dočetl jsem se jak o hlavních znacích estetické hodnoty krajiny, mezi které se řadí bohatost a rozmanitost tvarů a barev, ročního období, prostor či dramaticčnost a neobvyklost příslušné scenérie, ale také o některých prvcích krajinné scény, jako například okraj lesa, vodní plocha, skalnaté nebo lesnaté horizonty, zemědělské plochy, rozptýlená zeleň, soulad přírodního prostředí a zástavby, které jsou přijatelnými estetickými hodnotami. Popsal jsem způsoby vnímání estetických hodnot a shrnul metody hodnocení estetických kvalit krajiny u nás, ale i v zahraničí. Metody expertního a veřejného hodnocení, které byly velmi zajímavé, mě dovedly k závěrům, že lidé dávají přednost převážně venkovské, čisté krajině, do které ještě nezasáhl člověk technikou. Lidé chtějí, aby krajina ve které žijí, měla vysoké zastoupení rozptýlené zeleně a vody, skalnatých svahů, travních porostů, lesních horizontů, disponovala velkou škálou barev a byla doplněna o kulturní prvky. To jsou hodnoty které lidé hledají a které se v průzkumech ukázaly jako prioritní.

Až v posledních letech se podle mého u lidí začal opět projevovat zájem o krajinu. Prvky, ke kterým tak lidé v krajině shlíží, můžeme označit za estetické hodnoty krajiny. Krajina kolem nás je tím místem, kde najdou odpočinek a klid od každodenního městského shonu.

Použité zdroje

- ANGILERI, V., TOCCOLINI, A., 1993: The assessment of visual quality as tool for the conservation of rural landscape diversity. *Landscape and Urban planning* 24 (1993), str. 105 – 112.
- ARRIAZA M., 2003: Assesing the visual duality of rural landscapes. *Landscape and Urban Planning* 69 (2004), str. 115 – 125.
- BERG, A. E., KOOLE, S. L., 2006: New wilderness in the Netherlands: An ivestigation of visual preferences for nature development landscapes. *Landscape and Urban planning* 78 (2006), str. 362 – 372.
- CÍLEK V., MUDRA P., LOŽEK V. a kol., 2004: Vstoupit do krajiny - O přírodě a paměti středních Čech. 1. vyd. Dokořán, Praha, 112 s. ISBN 80-86569-58-6.
- DANIEL, T. C.,. 2001: Whither scenic beauty? Visual landscape duality assesment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning* 54 (2001), str. 267 – 281.
- DAY CH., 2004: Duch a místo. Uzdravování našeho prostředí. ERA, Brno.
- DEMEK J., 1999: Úvod do krajinné ekologie. UP v Olomouci, Olomouc, 102 s. ISBN 80-7067-973-5.
- DRAMSTAD, W. E., TVEIT S. M., FJELLSTAD, W. J., FRY G. L. A., 2005: Relationship between visual landscape preferences and map-based indicators of landscape structure. *Landscape and Urban Planning* 78 (2006), str. 465-474.
- DUŠKOVÁ K., 2010: Koordinátor serveru MaturitniOtazky.cz, online: <http://www.vysokeskoly.cz/maturitniotazky/otazky/zemepis/Krajina.htm>, cit. 20.2. 2010
- FLEKALOVÁ M., 2010: Studijní pomůcka k problematice hodnocení krajinného rázu. Ústav aplikované a krajinné ekologie, Brno, online: <http://www.uake.cz/frvs/>, cit. 10.1.2010.
- FORMAN R.T.T., GODRON M., 1993: Krajinná ekologie. 1. vyd. Academia, Praha, 583 s. ISBN 80-200-0464-5.
- FUENTE de VAL, ATAURI A. J., LUCIO V. J., 2005 : Relationship between landscape visual attributes and spatial pattern indices: A test study in

Mediterranean-climate landscapes. *Landscape and Urban Planning* 77 (2006), str. 393 – 407.

- HAVRLANT M., 1985: *Nauka o krajině a péče o životní prostředí*. SPN, Praha, 126 s.
- HERBER V., DOBROVOLNÝ P., 2010: *Fyzická geografie České Republiky. Krajina a ochrana přírody ČR*. online: http://www.herber.kvalitne.cz/FG_CR/index.html, cit. 17.1. 2010
- JAREŠ V., 2010: *Krajinná ekologie. Projekt FRVŠ 1269/2007/64. Interaktivní pomůcka pro výuku krajinné ekologie*. online: <http://www.uake.cz/frvs1269/index.html>, cit. 13.3. 2010
- KAPLAN A., TASKIN T., ÖNENC A., 2006: *Assessing the visual quality of rural and urban-fringed landscapes surrounding livestock farms*. *Biosystems Engineering* 95 -3 (2006), str. 437– 448.
- KOCOURKOVÁ J., 2000: *Historické a estetické aspekty navrhování liniové zeleně v krajině*. In: Prudký J. (Ed.) *Obnova liniové zeleně v krajině. Sborník přednášek*. MeZLU, Brno, pp 10-15.
- LOTHIAN A., 1999: *Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape duality inherent in the landscape or in the eye of the beholder?* *Landscape and Urban Planning* 44 (1999), str. 177 – 198.
- LÖW J., MÍČHAL I., 2003: *Krajinný ráz. Lesnická práce, Kostelec nad Černými Lesy*, 522s.
- MADAR Z., PFEFFER E., 1973: *Životní prostředí*. 1. vyd. Orbis, Praha.
- MIMRA M., 1998: *Krajinný ráz, genius loci a krajinná ekologie*. In: Sklenička P., Zasadil P. (Eds.) *Krajinný ráz, způsoby jeho hodnocení a ochrany*. ČZU, Praha, pp. 50-58.
- MÍČHAL I., 1994: *Ekologická stabilita*. 2. rozš. vyd. Veronia, Brno, 275 s. ISBN 80-85368-22-6.
- MÍČHAL I., 2000: *Ke konstituování estetiky krajiny*. *Životne prostredie* 2000/5 , online: <http://www.seps.sk/zp/casopisy/zp/2000/zp5/michal.htm>, cit. 13.3. 2010
- NĚMEC J., POJER F., 2007: *Krajina v České republice*. Ministerstvo životního prostředí České republiky ; Consult, Praha, 399s. ISBN 80-903482-3-3.
- NORBERG-SCHULTZ CH., 1994: *Genius loci*. Odeon, Praha, 224 s.

- OŤAHEL J., 1999: Visual landscape perception: landscape pattern and aesthetic assessment. *Ekológia (Bratislava)*, Vol. 18, No. 1, 1999, str. 63-74.
- PTÁČKOVÁ B., STIBRAL K., 2002: *Estetika na dlani*. 1. vyd. Rubico, Olomouc, 150 s. ISBN 80-85839-79-2.
- SEDLÁK M., 2006: *Proměny krajiny v historickém vývoji Čech*. online: <http://www.jitrnizeme.cz/view.php?navezclanku=promeny-krajiny-v-historickem-vyvoji-cech&cisloclanku=2006040901>, cit. 10.4. 2010
- SKALOŠ J., 2010: *Krajina, cíle a nástroje krajinné politiky*. online: <http://wwwold.fle.czu.cz/predmety/krajinna%20ekologie/Prednasky/DefiniceKrajiny.rtf>, cit. 15.1. 2010
- SKLENIČKA P., 2003: *Základy krajinného plánování*. 2. vyd. Naděžda Skleničková, Praha, 321 s. ISBN 80-903206-1-9.
- STIBRAL K., 2005: *Proč je příroda krásná?* 1. vyd. Dokořán, Praha, 202 s. ISBN 80-7363-008-7.
- SVOBODOVÁ H., 1996: *Krajina jako domov*. 1. vyd. Okresní knihovna M.J.Sychry, Žďár nad Sázavou, 110 s. ISBN 80-900918-5-7.
- SÝKORA J., 1998: *Venkovský prostor 1.díl. Historický vývoj vesnice a krajiny*. Vydavatelství ČVUT, Praha.
- VALENTA J., 2008: *Scénologie krajiny*. Kant, Praha, 242 s.
- VOREL I. 2003: *Krajinný ráz a východiska jeho hodnocení*. In *Hodnocení navrhovaných staveb a využití území z hlediska zásahu do krajinného rázu*. Naděžda Skleničková. ČVUT, Praha. Fakulta architektury. ISBN 80-903206-2-7.
- VOREL I., 2004: *Identita, charakter, ráz a koncepce krajiny*. In *Urbanistická koncepce a územní plánování*. Sborník semináře Krnov 12.-16.4. 2004, příloha časopisu *Urbanismus a územní rozvoj*, 3/2004, str. 48 - 50.
- VOREL, I.; BUKÁČEK, R, MATĚJKA, P, CULEK, M, SKLENIČKA, P, 2004: *Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz*. Naděžda Skleničková, Praha. ISBN 80-903206-3-5.
- VOREL I., 2006: *Hranice únosnosti do krajinného rázu*. In: *Ochrana krajinného rázu – třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Ed. Vorel I., Sklenička P. Praha, str. 61-67. ISBN 80-903206-7-8.

- WEBSTER, 1963: Webster's Third New International Dictionary of the English Language. Úplné vyd. Springfield, Massachusetts.
- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění.
- Zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění.
- ZELENKA J., ŠÍPEK J., ŠTÝRSKÝ J. a kol., 2008: Percepce krajiny a genius loci. 1. vyd. Gaudeamus, Hradec Králové, 325 s. ISBN 978-80-7041-191-9

Seznam obrázků

- *Obrázek č. 1 - Malebná lesní cesta. Tůma Jan, 25.11. 2010*
- *Obrázek č.2 – St. Abb 's, Skotsko. Tůma Jan, 15.8. 2009*